

Kazimierz Ostrowski

Pedagogiczna analiza oceniania szkolnego

Nauczyciel i Szkoła 1-2 (42-43), 211-219

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Kazimierz OSTROWSKI

Pedagogiczna analiza oceniania szkolnego

Kontrola i ocena osiągnięć uczniów stanowi jedną z ważniejszych składowych procesu dydaktyczno-wychowawczego. Ocena jest istotnym regulatorem działania pedagogicznego. Praca pedagogiczna różnego rodzaju placówek oświatowych jest ukierunkowana na osiągnięcie określonych celów, które najczęściej zostają zweryfikowane w postaci wyników nauczania. Informacje o osiągnięciach, pozytywnych lub negatywnych, nauczania i wychowania przekazywane są wszystkim zainteresowanym różnymi sposobami. Mogą to być zestawienia śródroczne na kartach informacyjnych, oceny na świadectwach szkolnych, szkolne analizy statystyczne wyników egzaminów zewnętrznych, komentarze i charakterystyki pisemne postaw wychowawczych, biuletyny informacyjne na szkolnych stronach internetowych itp. Współczesna pedagogika podchodzi do czynności oceniania interdyscyplinarnie, tworząc w ten sposób warunki sprzyjające prawidłowemu rozwojowi dzieci i młodzieży.

Nie zawsze jednak koncepcje dydaktyczno-wychowawcze oraz procedury badawcze na rzecz pomiaru dydaktycznego znajdują właściwe uznanie u nauczycieli praktyków. Według autora związane jest to z rozbieżnością kształcenia na kierunkach nauczycielskich, subiektywnymi preferencjami warsztatowymi oraz uprzedzeniami wychowawczymi nauczycieli w stosunku do klas lub uczniów, których należy odpowiednio „utemperować” ocenami. Pewne środowiska nauczycieli traktują pedagogikę, a tym samym diagnostykę edukacyjną, jako dyscyplinę przeteoretyzowaną, nieadekwatną do praktycznych sytuacji szkolnych oraz zbyt pajdocentryczną w ujęciu niektórych jej nurtów i stylów nauczania. Z tego między innymi względu powstaje wiele stereotypów oświatowych, upatrujących przyczyn deficytów dydaktycznych i wychowawczych wyłącznie w uczniu i jego środowisku rodzinnym. Znacznie rzadziej dostrzega się nieprawidłowości efektów kształcenia i wychowania w osobistym błędnym kierowaniu procesem pedagogicznym.

Ważną rzeczą jest zatem zrozumienie, że ocenianie wymaga od nauczyciela „[...] dużego doświadczenia dydaktycznego i pedagogicznego, a przy tym czynności te powinny być prowadzone systematycznie. Trudność oceniania wiąże się z tym, że wystawione przez nauczyciela oceny (stopnie) tylko wówczas mają wartość wychowawczą, gdy są słuszne w przekonaniu nauczyciela i w przekonaniu uczniów i gdy uwzględniają społecznie przyjęte normy ocen. Nauczycielom nie zawsze udaje się uwzględnić naraz te trzy rodzaje wymagań,

toteż w praktyce obserwujemy dość częste odchylenia, które wiążą się z ignorowaniem któregoś z trzech wymienionych czynników¹.

Współczesna wiedza pedagogiczna musi uwzględniać zmiany edukacyjne, wśród których proces kształcenia i wychowania, łącznie z ocenianiem, zajmuje znamienne miejsce. Jak twierdzi S. Pałka², zmiany edukacyjne sprowadzają się do konkretnych działań związanych z:

- celami oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych,
- respektowaniem zasad kształcenia i wychowania,
- treściami kształcenia i wychowania czerpanymi z różnorodnych źródeł wiedzy,
- metodami kształcenia i wychowania wiążącymi elementy przyswajania gotowych treści i wzorów zachowań z samodzielnością poznawczą i społeczną uczniów,
- formami organizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego,
- środkami dydaktyczno-wychowawczymi, pomocami naukowymi ze szczególnym uwzględnieniem technologii kształcenia,
- wykorzystaniem czynników sprzyjających efektywności kształcenia i wychowania,
- kontrolą i oceną efektów procesu kształcenia i wychowania z uwzględnieniem znacznego udziału samokontroli i samooceny wychowanków.

Zatem kontrola i ocena jako kategoria pedagogiczna powinna sprzyjać otwartości na nowe doświadczenia związane z doskonaleniem systemu szkolnego. Istota oceniania szkolnego we współczesnych przemianach edukacyjnych traktowana jest również poprzez pryzmat potrzeb i zainteresowań wychowanków. Coraz wyraźniej zarysowuje się opór wobec selekcyjnego charakteru oceniania na rzecz jego funkcji wspierającej. Dobitym tego przykładem jest traktowanie wyników egzaminu zewnętrznego (egzamin po szkole podstawowej, gimnazjalny) na zasadzie pomiaru różnicującego, bez sankcji blokowania dostępu do danych szkół wyższego szczebla. „W postulatach psychologii humanistycznej i wynikającym z nich podejściu do wyrażania oceny następuje odejście od ilościowego rozumienia zjawisk na rzecz rozpatrywania ich w sposób jakościowy, holistyczny w indywidualnym wymiarze. Dziecka nie można podzielić na umysł chodzący do szkoły, resztę ciała i duszy, z czego tylko umysł miałby być poddawany ocenianiu. Dziecko jest niepodzielną całością, która nie podlega podziałom, w związku z czym procedury oceniania oparte na podejściu ilościowym, mierzącym tylko to, co da się wymierzyć, a nieuwzględniające innych aspektów, wartości i korzyści rozwojowych, jakie mogą być czerpane z innego przebiegu procesu oceniania – są obecnie krytykowane³”.

Rozpatrując wychowawczą i dydaktyczną rolę oceniania, autor kładzie nacisk na wyprzedzanie wychowania względem nauczania. Wychowanie musi wyprzedzać nauczanie, ponieważ zachęcanie do nauki i odpowiednie wartościowanie poczynań dydaktycznych prowadzi do ładu lekcyjnego. Tym sposobem

¹ W. Okoń, *Treść, proces, metody wychowania*. [W:] *Pedagogika*, t. 1, red. B. Suchodolski, Warszawa 1985, s. 341.

² S. Pałka, *Pedagogika w stanie tworzenia. Kontynuacje*, Kraków 2003, s. 53–54.

³ I. Kopaczyńska, *Ocenianie szkolne wspierające rozwój ucznia*, Kraków 2004, s. 42.

powstaje również u uczniów stan submisji. W najprostszych słowach można go określić jako wzbudzenie wewnętrznego przekonania o prawidłowości określonego działania. Prawidłowo stworzony stan submisji zapewnia synergię wychowawczą, a tym samym formuje prawidłowy przebieg procesu dydaktycznego. Z tego względu, w polskiej szkole okresu powojennego (po 1945 r.) do czasu reformy edukacji (1999 r.) podkreślano tę istotną strategię pedagogiczną. Przedmioty przyjmowały nazewnictwo wskazujące na kształtowanie naturalnej odpowiedzialności za wyniki dydaktyczne, poprzez wiodącą rolę wychowania. Podając przykłady, należy wspomnieć o: wychowaniu plastycznym, wychowaniu muzycznym (obecnie sztuka lub wiedza o kulturze), wychowaniu technicznym (obecnie technika lub informatyka), wychowaniu fizycznym (jedyny przedmiot bez zmian), wychowaniu obywatelskim (obecnie wiedza o społeczeństwie), języku polskim (niektórzy pedagodzy zamiennie, nieformalnie używali terminu „język ojczysty”). Wiązało się to z określonym kierunkiem wychowawczym). Niestety, pewne kręgi nauczycieli uprawiają, przeniesiony do współczesności i zakamuflowany, materializm dydaktyczny. Warunkowany jest on przyjętą wygodą zawodową (ocena jako element dyscyplinujący) oraz przeświadczeniem wyższości reprezentowanej przez siebie dyscypliny nad refleksją pedagogiczną.

W tym świetle należy przytoczyć pewną prawdę edukacyjną, którą autor jako praktyk przedmiotowiec szczególnie popiera i która brzmi następująco: „Dobry nauczyciel to taki pedagog, który utrzyma klasę w pożądanym ładzie dydaktycznym, w założonym odcinku czasowym, nie posługując się przy tym żadnymi stopniami formalnymi”. Warto jest więc dostrzec wszelkie działania dydaktyczne poprzez pryzmat różnorodnych strategii wychowania. Z pewnością ułatwi to nauczycielom spojrzenie na czynności kontrolno-oceniające mniej instrumentalnie, natomiast bardziej podmiotowo.

Należy uświadomić sobie, że ważną kwestią w strukturze oceny jest jej przedmiot oraz formy kontroli jako typ nauczycielskiej organizacji procesu sprawdzania postępów lub rezultatów pracy uczniów. W pracy szkoły należy wspomnieć o ocenianiu wychowawczym oraz dydaktycznym. W wychowaniu przedmiotem oceny najczęściej jest:

- wywiązywanie się ucznia z obowiązków,
- respektowanie zasad współżycia społecznego,
- okazywanie szacunku innym osobom,
- dbanie o bezpieczeństwo oraz zdrowie własne i innych,
- właściwe i kulturalne zachowanie się poza szkołą,
- dbałość o piękno mowy ojczystej,
- dbanie o honor i tradycje szkoły.

W ujęciu dydaktycznym przedmiot oceny najogólniej stanowią wiadomości, umiejętności, nawyki i postawy. Wiadomości mogą dotyczyć terminologii, faktów, praw naukowych, zasad działania, klasyfikacji, systematyki itp. Nabywając określone wiadomości, uczeń powinien je później (w procesie kontroli) odszukać w pamięci oraz przedstawić w formie ustnej czy pisemnej zgodnie z poleceniem nauczyciela. Zapamiętanie wiadomości łączy się, na danym poziomie operacji umysłowych, z ich rozumieniem. Zatem kontrolowany uczeń

na podstawie zapamiętanych treści powinien tłumaczyć, interpretować, wyjaśnić, rozróżnić itd.

„Podstawowym warunkiem osiągnięcia zrozumienia jakiegoś zbioru wiadomości jest swoboda wyrażania poglądu na ich wartość oraz przedstawienia ich w sposób, który odpowiada uczniowi, *po swojemu*”⁴.

Przykładowo, sprawdzając znajomość lektury *Stary człowiek i morze*, nauczyciel posługuje się następującym zestawem poleceń:

- 1) Przedstaw krótką biografię E. Hemingwaya.
- 2) Jaka jest ulubiona forma wypowiedzi literackiej E. Hemingwaya?
- 3) Kto jest głównym bohaterem opowiadania?
- 4) Określ tło, czyli czas i miejsce akcji opowiadania.
- 5) Przedstaw główny wątek opowiadania.
- 6) Wymień wątki poboczne.
- 7) Autor w swoim opowiadaniu posługuje się morzem jako metaforą. Zdefiniuj ten środek wyrazu artystycznego.
- 8) Wskaż, w których przekazach kultury pojawia się metafora morza.
- 9) Scharakteryzuj krótko gatunki epickie: nowelę, opowiadanie, opowieść.

Powyższy zestaw pytań kontrolnych nastawiony jest na odtworzenie zapamiętanych wiadomości (polecenia: 1, 3, 7, 9) oraz odtworzenie ze zrozumieniem (polecenia: 2, 4, 5, 6, 8). Sprawdzanie wiadomości jest ważną czynnością nawet w przedmiotach o przewadze strategii ćwiczeniowej (np. wychowanie fizyczne). W wychowaniu fizycznym najczęściej sprawdza się wiadomości związane z elementami technicznymi i taktycznymi oraz podstawowymi przepisami poszczególnych dyscyplin sportowych. Zwraca się również uwagę na takie treści, jak: mechanizmy rozwoju zmęczenia podczas wykonywania wysiłków fizycznych; aktywność ruchowa w profilaktyce chorób i rozwoju odporności człowieka; adaptacja do życia w różnych środowiskach; podstawowa wiedza z zakresu organizowania zabaw, gier, imprez w wybranych dyscyplinach rekreacyjno-sportowych; zasady sędziowania zawodów rekreacyjnych, sportowych, turystycznych; metody kontroli i oceny własnego rozwoju fizycznego. W specyfice wychowania fizycznego kontrola wiadomości spełnia również rolę profilaktyczną (zapobieganie wypadkowości i stwarzaniu niebezpiecznych sytuacji).

Umiejętności są to stany działania zmierzające do osiągnięcia założonego wyniku poprzez stosowanie określonych zasad i procedur. Umiejętność może być również działalnością myślową polegającą na wykrywaniu podstawowych, istotnych właściwości poznawanych rzeczy i zjawisk, a jednocześnie na eliminowaniu właściwości ubocznych i nieistotnych. Umiejętność wiąże się również z dostrzeganiem problemów, ich formułowaniem, rozwiązywaniem oraz sprawdzaniem rozwiązań. Na poziomie umiejętności uczeń dokonuje analizy (wyróżnienie elementów), syntezy (łączenie elementów w jedną całość) oraz oceny (wartościowanie stanu rzeczy). Zatem umiejętności podlegające kontroli przedstawiają się różnie na danych przedmiotach nauczania, np.:

⁴B. Niemiernko, *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, Warszawa 2001, s. 155.

- język polski; umiejętności – tworzenie różnorodnych wypowiedzi mówionych i pisanych o różnych funkcjach: informacyjnej, impresywnej, ekspresywnej, wartościującej, perswazyjnej, zgodnie z intencją i okolicznościami; nadawanie własnym tekstom indywidualnych cech stylistycznych, ze zwracaniem uwagi na spójność tekstu i estetykę wypowiedzi; posługiwanie się pojęciami teoretyczno-kulturowymi i teoretyczno-literackimi w stopniu umożliwiającym zrozumienie dzieła oraz wyrażanie swoich przemyśleń i uczuć itp.;
- matematyka; umiejętności – modelowanie i matematyzowanie prostych sytuacji z wykorzystaniem liczb i działań, figur geometrycznych i elementarnych pojęć statystycznych; posługiwanie się pojęciami związanymi z funkcjami oraz interpretowanie związków i zależności; argumentowanie przy użyciu języka matematyki itp.;
- wiedza o społeczeństwie; umiejętności – załatwianie określonych spraw urzędowych, tj. pisanie podań, życiorysu, listu motywacyjnego, wypełnianie druków urzędowych; wykorzystanie wiedzy o zasadach ustroju Rzeczypospolitej Polskiej do interpretacji życia publicznego; organizowanie debaty, prezentacja i obrona własnego stanowiska, branie pod uwagę argumentów strony przeciwnej itp.;
- wychowanie fizyczne; umiejętności – równomierne rozłożenie sił podczas biegu na 1000 m; symetryczny układ kończyn dolnych w pływaniu klasycznym; łączenie kroków i figur wybranych tańców tradycyjnych w układy taneczne; posługiwanie się umiejętnościami techniczno-taktycznymi w zespołowych grach sportowych, np. w piłce ręcznej ustawienie obrony stref systemem 5:1 itp.

W dalszej kolejności nawyk jako przedmiot oceny stanowi wyuczona czynność, która odtwarzana jest automatycznie, bez głębszego zastanawiania się. W psychologicznej teorii bodźca – reakcji nawyk jest skojarzeniem sygnału z reakcją. Struktura nawyków jest zależna od jedynych w swoim rodzaju wydarzeń, na których wpływ wystawiona była dana jednostka. W nauczaniu szkolnym podkreśla się nawyki nabywane dzięki wzmacnianiu i naśladowaniu. Te ostatnie pełnią szczególną rolę w zdobywaniu umiejętności poprzez wzorowanie się na modelu zachowań (np. nauczyciel). W szkole podstawowej opanowanie tabliczki mnożenia w zakresie dziesięciu sprowadzone jest do stadium nawyku. Już w klasie drugiej uczniowie, wzorując się na biegłości liczenia nauczyciela, recypują tę czynność jako pamięciową konieczność ułatwiającą działania matematyczne. Ocenianie wypracowanych nawyków dotyczy np.: unikania błędów ortograficznych w krótkich dyktandach na czas (j. polski); podawania istotnych dat historycznych (historia); dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia w określonym zakresie (matematyka); posługiwanie się trzema formami czasowników, stosowanie idiomów w dialogach (j. angielski); zagrywki sposobem tenisowym z rotacją, żonglerki piłkarskiej (wychowanie fizyczne) itp.

Nieco problematycznym terminem w procesie oceniania jest pojęcie postawy ucznia. Często praktyka szkolna uwidacznia konflikty dydaktyczno-wychowawcze związane z tym pojęciem. Uczniowie, orientując się dobrze w prawie oświatowym, próbują wymusić na nauczycielu zaniechanie czynności

oceniań w niektórych sytuacjach. Standardowy konflikt pedagogiczny przedstawia się często następująco: „Nie będziemy pisali sprawdzianu, a za zachowanie, pani nie może nas ocenić” lub „Proszę pana, co prawda nie przynosiłem stroju na lekcje wychowania fizycznego (trzy tygodnie bez usprawiedliwienia), ale za moje zachowanie nie może pan mi wystawić stopnia”. W tym wypadku młodzież sprytnie interpretuje zapis rozporządzenia o ocenianiu, klasyfikowaniu i promowaniu uczniów, a w szczególności paragraf 12, który brzmi: „Ocena zachowania nie może mieć wpływu na oceny z zajęć edukacyjnych”. Oczywiście, jeżeli zachowanie nie ma powiązania z konkretną sytuacją dydaktyczną oraz nie stanowi związku przyczynowo-skutkowego pomiędzy postawą wychowawczą a rezultatem dydaktycznym, to zapis rozporządzenia spełnia swoją rolę. Natomiast w innych przypadkach, w których ocena jest logicznym następstwem tzw. postawy wykonawczej (zachowanie się jednostki w stosunku do procesu kontrolno-oceniającego), postawa jest częścią składową oceniania dydaktycznego. Tak więc postawa we wspomnianym ujęciu, zwana niekiedy aktywnością, stanowi oprócz wiedzy umiejętności i nawyków integralny przedmiot oceniania dydaktycznego.

B. Niemierko⁵ wyróżnia postawy zawarte w dwóch kategoriach:

- nastawienie na działanie – jest to konsekwentne wykonywanie danego rodzaju działania na skutek trwałej potrzeby wewnętrznej i odpowiedniego wartościowania jego wyników. Uczeń jest zwolennikiem tego działania i zachęca do niego innych;
- system działań – jest to regulowanie określonego typu działalności za pomocą harmonijnie uporządkowanego zbioru zasad postępowania, z którymi uczeń identyfikuje się do tego stopnia, że można je uważać za cechy jego osobowości. Uczeń nie zawodzi nawet w bardzo trudnych sytuacjach, a jego działania odznaczają się skutecznością oraz swoistością stylu.

Przykładowe ocenianie postaw to wystawienie stopnia za: dostarczenie materiałów źródłowych, posługiwanie się wiadomościami istotnymi, lecz stanowiącymi wątek poboczny lekcji, zorganizowanie stanowiska pracy w realizacji formy grupowej, przygotowanie nadobowiązkowej prezentacji multimedialnej, przeprowadzenie debaty klasowej w ujęciu danego przedmiotu, nieuzasadnioną odmowę wykonania ćwiczeń przedmiotowych itp.

Oceny szkolne mogą występować w różnych formach. Praktyka dydaktyczno-wychowawcza dostarcza wielu przykładów zastępowania stopni innymi kategoriami. Służy to przede wszystkim: wywoływaniu motywacji, eliminowaniu różnic edukacyjnych, urozmaicaniu procesu wartościowania oraz oddziaływaniu wypracowanym stylem pedagogicznym. I tak można wyróżnić tu:

- 1) **Wypowiedzenia wzmacniające pozytywnie lub negatywnie** – są to wyrazy lub zdania oddające osobisty pogląd nauczyciela wobec osiągnięć szkolnych ucznia. Przykładowe wypowiedzi nauczyciela mogą brzmieć: „Wspaniale”, „Jestem mile zaskoczony twoją znajomością lektury”, „Dobrze”, „Niezbyt poprawnie wykonałaś zadanie domowe, ale doceniam twój wysiłek”, „Jest mi bardzo przykro z powodu twojej postawy”, „Jesteś niedokładny”, „Nie mogę

⁵ B. Niemierko, *Pomiar wyników kształcenia*, Warszawa 1999, s. 34.

zaliczyć tej partii materiału”, „Nadrobiłeś wszystkie zaległości, ale to jeszcze nie koniec” itp.

2) **Metafora pedagogiczna** – jest to przenoszenie znaczenia sytuacji oceniającej na określoną sentencję, która stwierdza aktualny stan rzeczy lub sugeruje działania przyszłościowe. Przykładowo mogą to być, trafne wobec sytuacji oceniającej, myśli znanych filozofów: „Mniemania ludzkie to jedynie dziecięce igraszki” (wychowanek powinien zrozumieć, że cenna jest wiedza prawdziwa, pewna i niezawodna, a nie przypuszczenia – Heraklit), „Cnoty i mądrości niepodobna nauczyć się z książki” (wychowanek powinien wziąć sobie do serca, że postępuje zbyt encyklopedycznie. Opanowując materiał nauczania powinien zrozumieć, że teoria bez uczynku jest martwa – Sokrates), „Trzeba się czasem udać na rozmowę z samym sobą” (Drogi uczniu, nie zrzucaj mi niesprawiedliwości w ocenianiu. Dokonaj samooceny, zrozum swoje błędy, a zobaczysz, że jestem ci życzliwy i zamierzam wpłynąć na twój prawidłowy rozwój – Michel de Montaigne) itp.

3) **Ocenianie pozorne znakami graficznymi** – pozornie oceniamy tu ucznia, ale nie stawiamy od razu stopnia szkolnego. Znaki graficzne stosowane są często dla wywołania wzmocnień pozytywnych, dania drugiej szansy, wywołania większej dojrzałości w opanowywaniu materiału nauczania itp. U wychowanka czasami trzeba wzbudzić refleksję, uświadamiając mu, że droga do sukcesu wymaga większego nakładu sił, a porażki można uniknąć poprzez otrzymanie kolejnej szansy. Najbardziej rozpowszechniony wśród nauczycieli jest system stawiania plusów i minusów. Chociaż mogą to być inne znaki typu – ☺; ☼; ♥; ♪; !; # itp. Rozpiętość stopni pozornych może przybierać różne warianty, wielkości i kryteria, które w swoim zasadniczym przesłaniu uzależnione są od założonych celów edukacyjnych.

Hipotetyczny wariant pracy z ocenami pozornymi (+; –) można przedstawić na wybranym przykładzie dydaktyki wychowania fizycznego:

- oceny pozorne są pomocniczym filarem wzmacniającym całość oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych nauczyciela;
- określona liczba ocen pozornych tożsama jest z cyfrową gratyfikacją dydaktyczną (uzyskanie trzech minusów to ocena częściowa niedostateczna, natomiast dwa plusy – ocena częściowa dobra, a trzy – bardzo dobra);
- oceny pozorne podobnie jak cyfrowe związane są z kryteriami: sprawności fizycznej, umiejętności ruchowych, kultury zachowań i prospołecznych postaw, aktywności psychomotorycznej oraz wiedzy z zakresu kultury fizycznej;
- podczas jednostki lekcyjnej można uzyskać maksymalnie jeden minus lub dwa plusy. Uczniowi pozostawia się drogę swobodnego wyboru otrzymania oceny dobrej tożsamej dwóm plusom lub kontynuacji oceny pozornej na następnych lekcjach dla uzyskania stopnia bardzo dobrego;
- minus można otrzymać za: unikanie ćwiczeń, nieusprawiedliwiony brak stroju sportowego, świadome przeciwstawianie się zasadom „czystej gry”, niewykazywanie się podstawową wiedzą z zakresu kultury fizycznej itp. Natomiast plus uzyskuje wychowanek, który: wykazuje chęć i przeprowadza poznana wcześniej zabawę lub rozgrzewkę do dalszych ćwiczeń, angażuje się prospołecznie (np. pomaga w ustawianiu sprzętu i przyborów sportowych, współ-

działa z nauczycielem w utrzymywaniu właściwego ładu pomieszczeń sportowych, wykazuje aktywność w działalności organizacyjnej z zakresu kultury fizycznej na terenie placówki i poza jej obszarem), mobilizuje współwiczających do walki sportowej, bierze aktywny udział w wykonaniu pokazowych zadań zleconych grupie przez nauczyciela itp.

4) **Charakterystyki pedagogiczne** – są uwagami merytorycznymi na temat pracy ucznia, jego postępów, braków lub niedociągnięć. Krótkie charakterystyki najlepiej jest przekazywać uczniom po zakończeniu określonego cyklu przerabianego materiału lub w innych okolicznościach uznanych przez nauczyciela za zasadne. Na etapie nauczania zintegrowanego charakterystyki pedagogiczne stanowią ocenianie opisowe.

5) **Punkty w testach, których nie przelicza się na oceny** – najczęściej ma to miejsce przy zastosowaniu diagnozy pedagogicznej. Nauczyciel chce rozpoznać, na jakim etapie opanowania określonej partii materiału znajdują się uczniowie. Może to być również rozpoznanie uczniów bardzo dobrych, dobrych i słabych w celu zastosowania nauczania wielopoziomowego. Zatem punkty w testach, bez konsekwencji stopni szkolnych, to także porównanie wyników pomiaru. „Gdy chcemy jedynie porównać wyniki uczniów lub szkół między sobą i nie chodzi nam ocenianie tych wyników, wystarcza nam pomiar różnicujący. Tak ograniczając cele pomiaru, nie musimy budować standardów wymagań i sprawdzać, czy są osiągnięte. Pojawia się natomiast problem wspólnej skali, w której wyniki różnych testów – z różnych przedmiotów, o różnej budowie, stosownych w różnym czasie – mogą być przedstawiane i porównywane”⁶.

Problem oceniania szkolnego we współczesnych przemianach edukacyjnych jest zagadnieniem złożonym pedagogicznie. Kontrola i ocena wiąże się eklektycznie z podejściem moralnym, psychologicznym, intelektualnym, metodologicznym i prakseologicznym nauczyciela. Należy pamiętać, że każda forma oceny oddziałuje na poczucie własnej wartości uczniów. Nikt tak nie zwiększy wiary we własne siły wychowanka jak autorytatywny, życzliwy pedagog. Twierdzenie, że poczucie własnej wartości pochodzi w głównej mierze z domu rodzinnego oznacza odrzucenie podstawowych kanonów psychopedagogicznych w pracy z dziećmi i młodzieżą. A jednak pewne gremia pedagogiczne ustawicznie powtarzają: „Nie jesteśmy od naprawiania osobowości poprzez chwalenie, mamy uczyć i wymagać, a niskie oceny uczniowie zawdzięczają wyłącznie sobie lub błędom wychowania rodzinnego”. A przecież ocenianie to także przygotowywanie młodego pokolenia do szukania swojego miejsca w społeczeństwie. Trudno jest się odnaleźć w przyszłych realiach, doświadczając w latach szkolnych przewagi niepowodzeń wychowawczych i upokorzeń dydaktycznych. Intencją autora jest więc przeciwstawienie się jednostronnemu ujmowaniu w praktyce problemów związanych z kontrolą wyników nauczania.

Żeby obiektywnie oceniać, należy wdrażać uczniów do otwartości i niezależnego myślenia. Często trzeba przyjąć postawę konstruktywnego pedagoga, który oceniając, tworzy również naturalne relacje, zależności i metafory part-

⁶ B. Niemięko, *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, Warszawa 2002, s. 164.

nerskie⁷. Partnerstwo szkolne jest trudną sztuką, bowiem wymaga współodpowiedzialności i dojrzałości obu stron. Uczniowie mają naturalną potrzebę wypróbowania, czy granice wytyczone przez nauczyciela są przekraczalne i do jakiego stopnia. Od nauczyciela zależy natomiast, jak sobie poradzi z zachowaniem wychowanków, nie nadużywając przy tym argumentów w postaci „straszaka” stopni szkolnych. Jak stwierdził J. Dewey: „Natura ludzka – jakkolwiek zdefiniowana – szuka motywacji w czymś, co jest do przyjęcia i w czymś, co jest bezpośrednio przyjemne, a nie ewentualnie bolesne”⁸. Rolą nauczyciela jest zatem świadome i celowe kształtowanie określonych cech osobowości, sprawności intelektualnych i psychomotorycznych w celu ułatwienia wychowankom stawania się jednostkami dojrzałymi, w pełni funkcjonującymi w ramach szeroko pojętej edukacji.

Bibliografia

- Brooks G. J., Brooks G. M., *In search of understanding. The Case for constructivist classrooms*, Merrill Prentice Hall, New Jersey 2001.
- Dewey J., *The school and society*, The University of Chicago Press, Chicago–London 1990.
- Kopaczyńska I., *Ocenianie szkolne wspierające rozwój ucznia*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2004.
- Niemierko B., *Między oceną szkolną a dydaktyką. Bliżej dydaktyki*, WSiP, Warszawa 2001.
- Niemierko B., *Ocenianie szkolne bez tajemnic*, WSiP, Warszawa 2002.
- Niemierko B., *Pomiar wyników kształcenia*, PWN, Warszawa 1999.
- Okoń W., *Treść, proces, metody wychowania*. [W:] *Pedagogika*, t. 1, red. B. Suchodolski, PWN, Warszawa 1985.
- Palka S., *Pedagogika w stanie tworzenia. Kontynuacje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2003.

Summary

Pedagogical analysis of school marking

The article, titled *Pedagogical analysis of school marking*, introduces the practical side of students marking. The author emphasises that the base of marking should be the known information about the subject, skills and habits, as well as to the correctness of logical thinking student. School marks may occur in various forms. The practice of teaching and education provides many examples of other categories of degrees substitution. It used primarily to: causing of student motivation, elimination of educational disparities, variety of value process and evaluating the impact created by the style of teaching. Checking the achievements of students is important and indispensable component of the training.

Marking of students would fulfill its essential teaching and educational functions if it recognized principles: objectivity, fairness, indication of lacks, transparency and the mobilization of teaching. Article also sets out the relationship between educational marking and learning.

⁷ G. J. Brooks, G. M. Brooks, *In search of understanding. The Case for constructivist classrooms*, New Jersey 2001, s. 115.

⁸ J. Dewey, *The school and society*, Chicago–London 1990, s. 207.